

B. Antimagische Planten.

De vorige bladzijden bewijzen dat de Toover-, Heksen- of Waarzeggersplanten zeer talrijk waren (en zijn). Niet min talrijk, ja talrijker misschien zijn de Gewassen die tegen Tooverij werden (of worden) aangewend, of Betovering onmogelijk of onschadelijk maakten, of Heksen (en Toovenaars) deden kennen en ontmaskerden. Het spreekt vanzelf dat Antidiabolische(1) Planten vaak ook antimagische kracht bezaten.

a. Antimagische Planten in het algemeen.

De Roomsche Kerk, die het bestaan van Toovenaars en Waarzeggers niet ontkent, laat toe dat men zeker Kruiden, Vruchten en Bloemen, die volgens voorgeschreven kerkceremoniën gewijd zijn, tegen Hekserij gebruikt.

Zie hierover b.v. Thiers, I, 148.

1. Tuilen van Velerhande Kruiden.

De Negenderhande Kruiden zijn antimagisch; zij worden, in den vorm van Tuilen, in de kerk op O. L. Vrouw-Hemelvaart (15 Aug.) gewijd.

Want op Maria-Hemelvaart zijn alle Kruiden blijde en bloeien het schoonst; zij bezitten alsdan de grootste heilkracht. (Perger, 45).

De meestal sterkkriekende Negenderhande Kruiden zijn: de Alant(2), in het midden van den Ruiker; het gemeene Boeltjeskruid(3); de Keltische Valeriane(4), een zeldzame Alpenplant (Nardus gallica van Plinius); de overal verspreide Bijvoet(5); de Averoone(6), uit Zuideuropa, eertijds zelfs bij ons in de

(1) Zie hierover mijn Flora Diabolica.
(2) *Inula helenium* L.
(3) *Eupatorium cannabinum* L.
(4) *Valeriana celtica* L.
(5) *Artemisia vulgaris* L.
(6) *Artemisia abrotanum* L.

tuinen gekweekt; de Alsem(1), welbekend en behoorende tot hetzelfde geslacht als de twee vorige; het geelbloemige O. L. Vrouwen-Bedstroo(2); de Alfs-rank(3), die men driemaal rond den Tuil wond; en de riekende Reinvaan(4). (Perger, 45).

Soms voegde men er Duizendblad(5) en Wijruit(6) bij; en tot sieraad ook wel andere Hofbloemen. (Idem).

In het Frickdal (Zwitserland) bond men in den Tuil van de Negenderhande Kruiden den giftigen Steekappel. (Idem, 46).

Al deze Planten — men koos hiertoe de mooiste Bloemen uit — moesten op Donderdag vóór O. L. Vrouw-Hemelvaart, zonder messnede en vóór zonsopgang geplukt worden.

In Pruisen moet men ze zamelen zonder te spreken. Men gebruikt ze om slechte oogen te genezen; men naait ze in een stuk van een niet ingekrompen grauw doek; daartoe bezigt men eenen draad garen door een Kind van zeven jaar gesponnen; doch in den draad mag men geen knoop maken en hij mag niet «vernaaid» worden. Alles wordt daarna in een ruw linnen gewikkeld, negen dagen lang op 't lijf gedragen en eindelijk begraven op eene plaats waar noch zon noch maan schijnt. (Wuttke, n^r 274).

Men legde de Negenderhande Kruiden, tegen beheksing, in de slaapsteden; ook in de bronnen, waaruit paard en rund dronken; of men wierp ze met Jeneverbessen(7) en Wierook in de gloeipan — 't werd in de vier Rooknachten gedaan — en men doorrookte daarmede het heele huis; doch vooraleer dat te doen, moesten de paarden gevoederd en de koeien gemolken zijn; want na het rooken mocht niemand in de stallen gaan. (Perger, 54; naar Leoprechting).

In het Lesachdal (Karnten) laat men insgelijks, op 15 Oogst, eenen Tuil van Bloemen en Alpenkruiden door den priester wijden. Naar men meent, ontstond dit gebruik als volgt: de Duivel geraakte verliefd op eene herderin, doch werd verjaagd door Kruiden, die, naar zijn bekentenis zelf, hem het alleronaan-genaamst waren — nl. door Averoone(8), Haarmos (hgd. Widerthon(9) en smalbladige Lavendel (hgd. «Speik»)(10). (Perger, 47; naar Zs. f. d. M. III, 36).

Op Hemelvaartsdag hing men kransen van witte en roode Bloemen in huis of stal (boven het vee) en men verving ze eerst het volgende jaar door nieuwe. (Nork, Myth., 292; naar Gräter: Bragur, VI, 1, 126).

(1) *Artemisia absinthium* L.

(2) *Galium verum* L.

(3) *Solanum dulcamara* L.

(4) *Tanacetum vulgare* L.

(5) *Achillea millefolium* L.

(6) *Ruta graveolens* L.

(7) *Juniperus communis* L.

(8) *Artemisia abrotanum* L.

(9) Polytrichum-soorten.

(10) *Lavendula spica* L.; doch de Alpenbewoners heeten «Speik» alle mooie bloem: «Blauwe Speik» is *Primula farinosa* L., «Rothe Speik» is *Valeriana celtica*, «Gelbe Speik» is *Geum reptans*; zie (Leunis, Syn. blz. 560, nota 15).

Hek

goec

van

eene

scha

bew.

volg

kruid

dat

slecf

zich

n^r 1

of 1

onge

Myt

Fom

pend

kund

en o

klein

(1

(2

(3

(4

(5

(6

(7

(8

(9

(10

(11

Te Mildenau (Saksisch Ertzgebirge) hangt men, tegen omzwevende Heksen, de Negen Kruiden om den hals. (John, 196).

Op St. Jansnacht geeft men de koeien meel met de Negen Kruiden: dit is goed tegen Betovering. (Wuttke, n° 233). Aldus in Silezië en West-Pruisen.

In een Angelsaksischen antimagischen Zegen spreekt men van Wodan, en van deze heilzame Negen Kruiden, en van de booze magische Slang:

« Eene Slang kwam gekropen, verscheurde den mensch,
Toen nam Wodan de Negen Krachtkruiden,
Sloeg er mee de adder, dat in negen stukken ze vloog ».

(Herrmann, DM., 324).

Prätorius (Rockenphilosophie, 503) zegt dat, te Leipzig, omtrent 1658, eene Brocksbergsche Heks werd verbrand, die bekende dat zij allen had kunnen schaden, uitgenomen twee boeren, die de Negenderhande Kruiden in hun huis bewaarden: zij hadden de Planten op eenen zondag verzameld en het waren de volgende, waarvan de eerste letters der namen dien van den H. Iohannes vormden:

Iarum(1), Origanum(2), Herba benedicta(3), Allium(4), Nigella(5), Navelkruid(6), Excrementa diaboli(7), Succisa(8). Dit soort van acrostychon bewijst dat men deze Kruiden ook op St. Jansdag (of -nacht) plukte; doch het spreekt slechts van Acht Kruiden. (Perger, 48).

Wie, op Kerstnacht, onder den Kerstdienst, Negenderhande Kruid over zich draagt, erkent al de Heksen die in de kerk zijn. Aldus in Tirol. (Wuttke, n° 183; naar Zingerle).

Ook het Negenderhande Hout beschutte voor Betovering of liet toe Heksen te erkennen.

Ik vind nergens aangestipt welke deze Negen Houtsoorten waren. Het was ongetwijfeld Hout van welbekende Boomen of Heesters in de oud-duitsche Mythologie, waaronder te noemen zijn Vlier(9), Kruisdoorn(10) en IJf(11). In Fommeren neemt men er voor Boomen die geen Steenoft dragen: b.v. om slepende ziekten — dikwijls aan Beheksing toegeschreven — te breken, breekt een kundig man, van Negen verschillende Boomen die geen Steenvruchten geven, en onder het noemen der drie Heilige Namen (van de Drievuldigheid) Negen kleine stukjes, die men, onder het zeggen van zekere gebedenformuul, in een

(1) *Arum maculatum* L.

(2) *Origanum vulgare* L.

(3) *Geum urbanum* L.

(4) *Allium sativum* L.

(5) *Nigella damascena* L.

(6) Naam van *Potentilla tormentilla* L., in Silezië.

(7) *Ferula scorodosma* Benth. et Hook.

(8) *Scabiosa succisa* L.

(9) *Sambucus nigra* L.

(10) *Rhamnus cathartica* L.

(11) *Taxus baccata* L.

vat met water werpt: door dit « Suchtenbrechen » (Zucht- of Ziektebreken) wordt de ziekte gebroken en vele mijlen ver geworpen. (Wuttke, n^r 276).

Als in Thuringen koeien geene melk meer geven — omdat ze betooverd zijn — doet men Negenderhande Hout en een trossel haren, die van den koestaart zijn afgesneden, in een vat dat men verbrandt: aldus wordt de Betoovering naar buiten gerookt. (Wuttke, n^r 143).

Wil men Heksen erkennen, zoo zet men zich, te Kerstnacht, op een bankje van Negenderhande Hout: men onderscheidt alle Heks die in -of uit de kerk gaat. Aldus in Tirol. (Wuttke, n^r 183; naar Zingerle en Alpenburg).

Ofwel gebruikt men een stukje Hout met een gaatje er in; en onder de mis tuurt men door het holletje en men ziet al de aanwezige Heksen; dat Hout moet op St. Jansavond, onder het klokluiden, uit eenen Boom gehouwen zijn. Ook in Tirol. (Wuttke, n^r 183; naar Zingerle).

Op sommige plaatsen van Duitschland zamelde men de Vijftien Kruiden als antimagischen gewijden Hemelvaartstuil.

De Vijftien Kruiden waren: Hemelbrand(1), die zich als eene toorts in 't midden van den Tuil verhief; Lischdodde(2); Bevernelle(3); Hertshooi(4); Akkerklokje(5); Duivelsbeet(6); Karwij(7); Wilde Munt(8); Reinvaan(9); Ruit(10); Mattebies(11); Everwortel(12); Lavas(13); Alfsrank(14); en Vijfvingerkruid(15). Aldus in Lechrain. (Perger, 46; naar Leoprechting: Aus dem Lechrain, p. 190; vgl. Montanus: Die deutschen Volksfeste, I, 40).

Dat getal Vijftien scheen hier en daar nog onvoldoende, en men maakte antidiabolische en antimagische O. L. Vrouw-Hemelvaartruikers met Zeven-en-Zeventig Planten.

In het midden prijkte nog de Hemelbrand of Toorts(16); er rond zag men, behalve de boven reeds genoemde Bloemen: Vrouwenmantel(17);

- (1) Verbascum thapsus L.
- (2) Typha latifolia L. of T. angustifolia L.
- (3) Pimpinella magna L. of P. saxifraga L.
- (4) Hypericum perforatum L.
- (5) Campanula rapunculoides L.
- (6) Scabiosa succisa L.
- (7) Carum carvi L.
- (8) Mentha silvestris L.
- (9) Tanacetum vulgare L.
- (10) Ruta graveolens L.
- (11) Scirpus lacustris L.
- (12) Carlina acaulis L.
- (13) Levistichum officinale L.
- (14) Solanum dulcamara L.
- (15) Potentilla reptans L.
- (16) Verbascum thapsus L.
- (17) Alchemilla vulgaris L.

Juffer
wens
ving)
tong(

mee)

Ruit(
(Per)

Mer
of -

krac
Onw

waar

dag

dien

(1

(2

(3

(4

(5

(6

(7

is d

(8

(9

(10

(11

(12

(13

(14

(15

(16

(17

filix

(18

Juffertjes-in 't Groen(1) ; Maankop(2) ; Wegewachter of Wegsuikerei(3) ; Vrouwenschoentje(4) ; de gemeene Rolklover(5) (die de zeldzame vorige vaak verving) ; Brandende Liefde of Konstantinopelbloem(6) ; Schildkruid(7) ; Ossentong(8) en andere meer. (Perger, 46).

In het Achendal (Tirol) vormt men zulke Tuilen met niet meer dan Vijf Kruiden.

Het zijn : Eerenprijs(9) ; Agrimonie(10) ; Haarmos(11) ; Aardveel(12) en Ruit(13). Deze gewijde Tuil wordt gebruikt om eene Heks te doen verschijnen. (Perger, 47 ; naar : Zs. f. d. Myth., III, 36 ; vgl. This., 79).

* Eveneens in Limburg (België) wijdt men Hemelvaarttuilen. Men noemt ze aldaar Kruidwesschen of -wisschen, Kroedwesschen of -wisschen (wesch of wisch = bundeltje, tuil).

Zij worden insgelijks in de kerk gewijd en het volk kent hun antimagische kracht toe. Zij verdrijven, veelal door hun rook, den Booze, de Heksen en het Onweder (naar 't volksgeloof door Heksen voortgebracht).

Voor die Ruikers gebruikt men veel de sterkkriekende Reinvaan(14), waarom deze Plant eenvoudig Kruidwesch wordt genoemd.

In Zuidelijk Limburg voegt men er aan toe de mystische Bijvoet(15).

Volgens Celis (Volksk. Kal., 248) zamelt men op O. L. Vr.-Hemelvaartsdag « Vossenstaart(16), Varen(17) en Notentakjes(18) ».

Dergelijk gebruik bestaat in sommige streken van Wallonië, waar men op dien dag, Reinvaantuilen zegent. (Wallonia, 1899, 194).

Ook in de Rijnprovinciën : men heet er den Ruiker « Krautwisch ».

-
- (1) *Nigella damascena* L.
 - (2) *Papaver somniferum* L.
 - (3) *Cichorium intybus* L.
 - (4) *Cypripedium calceolus* L.
 - (5) *Lotus corniculatus* L. of *L. uliginosus* L.
 - (6) *Lychnis chalconica* L.
 - (7) *Clypeola jonthlaspi* L. ; aldus identificeert Perger, verkeerd ; « Schildkraut » is denkelijk een *Alyssum*-soort (*Alyssum saxatile* L. of *A. calycinum* L.).
 - (8) *Anchusa officinalis* L.
 - (9) *Veronica*-soorten (vooral *V. officinalis* L. en *V. chamaedrys* L.).
 - (10) *Agrimonia eupatoria* L.
 - (11) *Polytrichum*-soorten, in hgd. *Widerthon*.
 - (12) *Glechoma hederacea* L.
 - (13) *Ruta graveolens* L.
 - (14) *Tanacetum vulgare* L.
 - (15) *Artemisia vulgaris* L.
 - (16) *Amaranthus caudatus* L.
 - (17) De gemeene Soorten als *Asplenium filix-foemina* L. en *Polystichum filix-mas* L.
 - (18) *Juglans regia* L.

In Tirol bewaart men in de huizen de Sacramentsdagkransen (« Frohnleichnamkränze ») en gebruikt ze er tegen Beheksing.

Knapen en meisjes dragen die kransen gedurende de groote processie van Sacramentsdag.

Eene sage: een knecht uit de Ster (herberg te Meran) werd door eene Heks in eenen muilezel veranderd (vgl. de Vergulde Ezel van Apuleius), hij bekwam zijne menschengedaante terug, toen het hem gelukte een Sacramentskrans vast te grijpen. (Perger, 44; naar Zingerle, 309).

2. Rookplanten.

Rook verdrijft Duivels en Kwade Geesten, Heksen en Toovenaars: inzonderheid de Rook van verbrande antimagische Planten, of Rook van zaken, waarin of waarmede zulke Planten verbrand worden.

't Werd met goed gevolg gedaan gedurende de Vier Rooknachten: den nacht vóór St. Thomas (21 Dec.), Kerstnacht, Nieuwjaaravond en Driekonigennacht. Die nachten behooren tot de kortste nachten van het jaar, tot de Zes Donkere Weken (drie weken vóór en drie weken na Kerstnacht), tot het tijdstip dat Duivel, Spook en Heks hun grootste macht bezitten en hun ergste geweld uitoefenen.

Dit Rookten of Berooken bestond reeds bij de Romeinen. Lucanus (Pharsalia, 915-21) noemt de volgende antimagische Rookplanten: Galbanum(1); Glaskruid(2); Tamarisk(3); Kostwortel(4); Groote Santorie(5); Lork(6); Andoorn(7) en Averoone(8).

Bij elken Rooknacht nam de geestelijke bedienaar, na het avondluiden, de rook- of gloeipan in de linkerhand en met Wierook doorrookte hij het gansche huis; in de rechterhand had hij een stuk gewijd krijt en schreef er mee op al de deuren C. M. B. (Caspar, Melchior, Balthazar, de drie Oostersche Magiërs of Wijzen). Zie Perger, 54 (naar Steub, 58).

In eene Sage uit Bolsward (Friesland) wordt verteld hoe men een kind onttooverde door het uitrooken van de wieg. Daartoe gebruikte men een zakje met zekere (ongenoemde) Kruiden door een wonderdokter gegeven. Die Kruiden werden, in den laten avond, verbrand in een komfoor dat onder de omgekeerde

(1) Hars van twee Perzische Schermbloemigen: *Ferula galbaniflua* en *F. rubricaulus* Boiss.

(2) *Parietaria officinalis* L.

(3) *Myricaria germanica* Desv.; of *Tamarix gallica* L.

(4) *Costus arabicus* L.

(5) *Centaurea centaureum* L.

(6) *Larix europaea* L.

(7) *Stachys silvatica* L.

(8) *Artemisia abrotanum* L.

ledige
had d
en te
dreig
dat a
deze
men
klaar
(Dijk

betoo
Kruid
kwan

dag v
ze m
vóór
(Thi

koeie
ten e

bewe
een l

den l
bove

3. F

Beto
te v

scher
zond
zeke

stald

(1